

Pitanje invaliditeta: vrijeme za djelovanje

Emina Ćerimović

U Bosni i Hercegovini (BiH) ne postoje tačne statistike o broju osoba sa invaliditetom. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, 15 posto svjetske populacije ili, otprilike, 650 miliona ljudi živi sa invaliditetom. S obzirom na nedavni rat u BiH, procjenjuje se da je državna brojka mnogo veća. Trenutno, veoma mali broj žena, muškaraca i djece sa invaliditetom su u potpunosti uključeni u bh. društvo, uživajući ljudska prava ravnopravno sa drugima. Većina se suočava sa diskriminacijom, segregacijom i kršenjem njihovih osnovnih ljudskih prava (Vijeće Evrope, 2011). Isključenost iz obrazovanja, zaposlenja i društvenih mreža alarmira na promjene. Prema izvještaju Vijeća Evrope iz 2011. godine, stopa nezaposlenosti osoba sa invaliditetom dostiže 82 posto. Nadalje, djeci sa invaliditetom nedostaje adekvatna medicinska njega i ona imaju niži ili nikakav pristup redovnom obrazovanju (Institucija Ombudsmana BiH, 2011).

Osobama sa intelektualnim poteškoćama i teškoćama u mentalnom zdravlju – tzv. „nevidljivim građanima“ - se uskraćuje pravo samostalnog donošenja odluka, drže se u zastarjelim institucijama gdje se podvrgavaju medicinskom tretmanu, bez njihovog slobodnog pristanka i informisanosti o tome. Postojeća procjena invaliditeta je bazirana isključivo na medicinskom modelu. I konačno, jedno ranije provedeno istraživanje o stigmatizaciji osoba sa invaliditetom otkriva da se u BiH takve osobe smatraju predmetom tuđih odluka, a ne subjektima prava. (Ćerimović, 2011).

2008. godine Bosna i Hercegovina je usvojila Politiku u oblasti invalidnosti koju je pratilo usvajanje entitetskih strategija (u FBiH i RS-u), s ciljem da se osiguraju uživanje svih ljudskih prava, osnovnih sloboda i dostojanstva svim osobama sa invaliditetom te njihova potpuna inkluzija u šire društvo.

Nakon toga, Vijeće ministara BiH je osnovalo Vijeće za osobe sa invaliditetom na državnom nivou, sa ciljem poboljšanja kvalitete života osoba sa invaliditetom u BiH. Vijeće je počelo sa radom početkom 2012. godine. U martu 2010. godine BiH je postala članica UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom (CRPD ili Konvencija), pri čemu se saglasila da će uložiti napore da promiče, štiti i osigura puno i ravnopravno uživanje svih ljudskih prava, za sve osobe sa invaliditetom.

Ratifikacija Konvencije je pozitivan korak, ali je samo početak procesa. Razina svijesti o pravima osoba sa invaliditetom, kako među nositeljima tih prava tako i u bh. društvu i nosiocima vlasti, je alarmantno niska. Brojna ministarstva i odjeli u državi zasebno razvijaju i provode politike i programe, bez međusobne koordinacije i komunikacije. Konačno, ne postoji nacionalni nezavisni mehanizam da nadzire provođenje postojećih standarda ljudskih prava osoba s invaliditetom.

Potpisavši, a time i prihvativši obaveze iz člana 33 (2) UN-ove Konvencije, BiH je preuzela odgovornost da uspostavi ili imenuje nacionalni nezavisni mehanizam koji će promicati i štiti prava osoba sa invaliditetom te nadzirati provedbu CRPD-a. Član 33(2) Konvencije nastoji razriješiti provedbeni jaz između međunarodnih ljudskih prava i ostvarivanja tih prava u praksi. Provedba svih prava iz CRPD-a ovisit će o provedbi ovog člana (Hammerberg, 2010).

Iako postoji niz institucionalnih mehanizama za nadzor prava osoba sa invaliditetom, kako na državnom tako i na entitetskom nivou, nezavisni mehanizam kao takav još uvijek nije kreiran. Ukoliko se ne kreira nezavisni mehanizam, ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom će i dalje biti veoma dugotrajan proces.

Sažetak

Pozivaju se sva odgovorna lica i institucije na odlučno djelovanje u zaštiti ljudskih prava osoba s invaliditetom, koje se konstantno izostavljaju iz državnog sistema odgovornosti i kojima su uskraćena osnovna ljudska prava, dostupna drugim ljudima bez ograničenja. Potrebne su hitne izmjene u pristupu pitanja invaliditeta u BiH kroz stvaranje nacionalnog nezavisnog tijela, sposobnog da alarmira bh. vlasti o kršenjima prava osoba sa invaliditetom i koje će pomoći pri usvajanju odgovarajućih mjera koje bi preduhitile takva kršenja. Potpisivanjem, a time i usvajanjem obaveza koje proizlaze iz člana 33 (2) UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, bh. državne institucije su pristale na uspostavljanje (ili imenovanje) nacionalnog nezavisnog mehanizma koji će promicati, štiti prava osoba s invaliditetom, te nadzirati provedbu Konvencije. Rezultati istraživanja ukazuju da uloga nezavisnog mehanizma u BiH treba biti povjerena Instituciji ombudsmana, kao jedinom postojećem tijelu u BiH koje ispunjava uvjete koji proizlaze iz UN-ove Konvencije i tijela koje ima dovoljno iskustva na području zaštite prava osoba sa invaliditetom.

Ovaj sažetak je pripremljen na temelju istraživanja i studije „Nezavisni mehanizam za djelovanje: Ključni aspekt učinkovite provedbe UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom“, koju je autorica napisala uz pomoć programa podrške istraživanjima u oblasti javnih politika 2011/2012. Fonda „Otvoreno društvo BiH“. Kompletna studija je dostupna na: www.soros.org.ba.

Pregled CRPD-a i člana 33(2)

UN-ova Konvencija je prvi sporazum o ljudskim pravima koji sveobuhvatno detaljnije sva ljudska prava osoba sa invaliditetom i razjašnjava obaveze država stranki koje se odnose na poštovanje, zaštitu i osiguravanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava, za sve osobe sa invaliditetom. Predstavlja radikalnu promjenu u pristupu invaliditetu, gdje se osobe sa invaliditetom više ne smatraju osobama kojima je potrebna medicinska pomoć zbog njihovog invaliditeta (tzv. medicinski model) nego nosiocima prava (tzv. socijalni model). Konačno, CRPD predviđa institucionalne promjene koje države stranke moraju primijeniti kako bi omogućile (i pospešile) provedbu Konvencije. Tako, između ostalog, članom 33 se obavezuju države članice da uspostave „nacionalni okvir djelovanja“, uključujući jedan ili više nezavisnih mehanizama koji će promicati i štiti prava osoba sa invaliditetom te nadzirati provedbu Konvencije. Ovo čini CRPD prvim sporazumom o ljudskim pravima - uz djelimični izuzetak Opcionog protokola uz Konvenciju o zabrani mučenja - koji propisuje i stvaranje nezavisnog tijela - nacionalnog preventivnog mehanizma.

Zbog čega je potreban “nezavisni mehanizam”?

U svim sporazumima o ljudskim pravima obaveza implementacije je usko vezana sa komponentom nadzora. To je način da se procijeni da li su domaće zakonodavstvo, politika i praksa usklađeni sa sporazumom. Posmatrano kroz historiju, nadziranje međunarodnih ugovora o ljudskim pravima provodila su međunarodna tijela, nakon što bi država članica tom tijelu uputila izvještaj. Npr, u BiH je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice odgovorno za nadzor i izvještavanje o implementaciji svih ratificiranih sporazuma o ljudskim pravima, međunarodnim tijelima koja bi tada provjeravala da li BiH, i u kojoj mjeri, poštuje ljudska prava. Nasuprot tome, član 33 (2) postavlja obavezu državama članicama da se usredotoče na domaći mehanizam za nadzor. Rezultati intervjua sprovedenih sa vladinim dužnosnicima u BiH, za potrebe ove studije, ukazuju da većina njih ne vidi razlog(e) zbog kojeg je potreban pomak paradigme na domaći nadzor, uz postojeći međunarodni. Ipak, važnost nacionalnog nezavisnog mehanizma u postupku ostvarivanja ljudskih prava ne smije se podcijeniti. Prvi razlog je taj što su međunarodna tijela uveliko nedovoljno osposobljena da razumiju stvarnost lokalnih zajednica, jer se obično nalaze daleko od terena. Nacionalna tijela su bliža domaćoj stvarnosti i mogu biti mnogo učinkovitiji u podsticanju adekvatne političke opredijeljenosti u vezi sa tim pitanjem i, također, mogu detaljno procijeniti usvajanje i efektivnu implementaciju mjera i njihovog stvarnog učinka (De Beco, 2011). Drugo, u BiH ne postoji sveobuhvatan pristup pitanjima invaliditeta jer su politike fragmentirane između entiteta, kantona i Brčko Distrikta, a glavna uloga dodijeljena je ministarstvima za pitanja zdravlja i socijalne skrbi. Osim toga, dimenzija pitanja invaliditeta, kao pitanja o ljudskim pravima, već dugo vremena je bila ignorisana od bh. političara. Treće, CRPD se smatra čistom “provedbenom Konvencijom”, odnosno, nije mu primarni cilj da izradi nova ljudska prava, već da poveća i osigura poštovanje postojećih (De Beco, 2011). Četvrto, u BiH postoji potreba za stalnim podsjetnikom o temeljnim vrijednostima Konvencije te njezinim obavezama. Opće-

nito, potrebno je sljedeće: 1.) promjena u razmišljanju nosilaca političkih odluka u BiH koja će podsticati vrijednosti CRPD-a, 2.) konzistentno i kontinuirano upozoravanje bh. vlasti o potencijalnom kršenju prava iz CRPD-a, 3.) pružanje pomoći BiH da usvoji mjere koje će spriječiti ta kršenja te 4.) stalna procjena usvojenih i provedenih mjera i njihovog stvarnog učinka. Konačno, i najvažnije, ovo nije pitanje izbora, BiH ima obavezu da uspostavi ili odredi posebno nezavisno tijelo koje će promicati i štiti prava osoba sa invaliditetom te nadzirati provedbu CRPD-a. Ukratko, hitna promjena predstoji.

Kome ili kakvom tijelu dodijeliti ulogu nezavisnog mehanizma u BiH?

Prema Konvenciji, BiH može uspostaviti novo tijelo ili odrediti da se jednom već postojećem tijelu dodjeli funkcija nezavisnog mehanizma. Međutim, bez obzira na oblik, to tijelo mora biti sposobno da obavlja funkcije predviđene Konvencijom, te mora biti u skladu sa zahtjevima Pariških načela.

Vijeće za osobe sa invaliditetom

Vijeće se sastoji od dvadeset članova: jednu polovinu čine predstavnici organizacija osoba sa invaliditetom, a druga polovina su predstavnici nadležnih ministarstava u BiH. Prema Odluci o formiranju, Vijeće ima široke nadležnosti u promicanju i nadziranju prava osoba sa invaliditetom. Međutim, protivno Pariškim načelima i načelom nezavisnosti iz CRPD-a, svih dvadeset članova ima jednako pravo glasa. Nadalje, rad Vijeća se finansira iz budžeta Ministarstva za ljudska prava

Šta je nezavisni mehanizam?

Nezavisni mehanizam je jedno ili više tijela čija je nadležnost da promiče i štiti prava osoba sa invaliditetom te da nadzire provedbu CRPD-a. On zahtijeva najmanje jedno snažno tijelo s primjerenim vještinama, potpuno nezavisno od vlade, tijelo koje ispunjava zahtjeve Pariških načela (orijentacijskog dokumenta UN-ove Opće skupštine za nacionalne institucije) te uključuje osobe sa invaliditetom i organizacije koje ih zastupaju u proces praćenja provedbe.

i izbjeglice BiH, što podrazumijeva da Vijeće ovisi o podršci koju prima od tog ministarstva. Iz ovih razloga, upitno je da li Vijeće može preuzeti ulogu nezavisnog mehanizma koji će promicati, štiti i nadzirati provedbu Konvencije.

Organizacije osoba sa invaliditetom

Organizacije osobe sa invaliditetom do sada su odigrale ulogu najvažnijeg aktera u uključivanju prava osoba sa invaliditetom (inače, po pravilu sporedna i zanemarena) u struje bh. politika. Oni predstavljaju većinu učesnika uključenih u sastavljanje Politike u oblasti invalidnosti i entitetskih strategija. Naposljetku, organizacije osoba sa invaliditetom su uspješno ubijedile bh. vlasti da ratificiraju Konvenciju. Međutim, tokom intervjua sa specijaliziranim organizacijama širom BiH, većina predstavnika je imala stav da organizacije ne mogu preuzeti odgovornost nezavisnog mehanizma. Naveli su sljedeće razloge za to: nekoherentnost organizacija – čak i diskriminaciju i segregaciju unutar samog pokreta, nedovoljne kapacitete i - kao što je jedan od predstavnika rekao - „nedostatak jasne ideje ko bi koordinirao, organizovao i finansirao ovakve „aktivnosti“. Međutim, njihova uključenost u nezavisni mehanizam je jedan od najvažnijih zahtjeva kako Pariških načela tako i člana 33(3) CRPD-a, i bosanskohercegovački tvorci politike to ne smiju ignorisati. Najbliži su osobama sa invaliditetom te, općenito, imaju najopširnije iskustvo u polju prava osoba sa invaliditetom. Osobe sa invaliditetom bi trebale biti ili članovi nezavisnog mehanizma, ili biti u mogućnosti da efektivno sarađuju sa njim i utječu na njegovo donošenje odluka.

Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH

BiH bi trebala „održavati, osnaživati, imenovati ili uspostaviti“ nezavisni mehanizam, uzimajući u obzir Pariška načela. Ukoliko se Pariška načela, koja iscrstavaju konture odgovornosti, sastava i nadležnosti nacionalnih institucija za ljudska prava (NHRI), spominju u članu 33 (2), razlog tome je što su upravo ove institucije bile inspiracija prilikom pisanja istog člana. Ured visokog komesara za ljudska prava UN-a smatra da se dodjeljivanje uloge nezavisnog mehanizma NHRI-u može

Ključni zahtjevi nezavisnog mehanizma:

Tokom intervjua sa relevantnim predstavnicima države i ministarstava entiteta, obavljenim za potrebe ove studije, ispostavilo se da većina intervjuisanih ispitanika nije u potpunosti jasno shvatila šta Konvencija podrazumijeva pod „nacionalnim okvirom, uključujući jedan ili više nezavisnih mehanizama“. Na pitanje šta ili ko, prema njihovom mišljenju, treba vršiti ulogu nezavisnog mehanizma u BiH, većina sagovornika je iznijela mišljenje da BiH ne treba te mehanizme jer Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice ima takve kompetencije prema zakonu da može nadzirati i izvještavati o svim ugovorima koji se odnose na ljudska prava. Na entitetskim nivoima odgovor je bio da su zbog postojećih entitetskih strategija relevantna entitetska ministarstva već uspostavila odjele u ministarstvima, zadužene za nadzor i izvještavanje o implementaciji Konvencije. Sagovornici misle da „nezavisnost“ iz zahtjeva Konvencije leži u snazi udruženja osoba sa invaliditetom koja imaju pravo da UN-ovom Komitetu za prava osoba sa invaliditetom podnesu „izvještaj u sjeni“.

smatrati kao najsigurnija opcija kako bi nezavisni mehanizam bio usklađen sa Pariškim načelima. NHRI se ne brine o implementaciji ljudskih prava, nego o promicanju, zaštiti i nadzoru, na isti način kao što to radi nezavisni mehanizam. BiH ima jednu takvu instituciju koja već promiče i štiti prava osoba sa invaliditetom – Instituciju ombudsmana. Ombudsman se vodi Pariškim načelima i ima opsežno iskustvo u zaštiti ljudskih prava. Njegova glavna dužnost je da obrađuje pritužbe pojedinaca ili pravnih osoba o kršenjima ljudskih prava. Ombudsman, također, može djelovati po službenoj dužnosti. Izvještava o svojim aktivnostima i podnosi preporuke bh. vlastima. Institucija ombudsmana je već integrirala pitanja prava osoba sa invaliditetom kroz stvaranje Odjela za praćenje prava osoba sa invaliditetom (Odjel). Odjel je već primao i registrovao brojne pritužbe o kršenju prava i sloboda te djelovao po službenoj dužnosti u slučajevima vezanim za kršenje prava osoba sa invaliditetom. Pored toga, Odjel nadzire harmonizaciju zakona i drugih politika u BiH, u vezi sa zaštitom prava i interesa osoba sa invaliditetom. Ombudsman održava kontinuirane konsultacije sa NVO sektorom i državnim tijelima te održava otvoren dijalog sa građanima. Konačno, korištenje već postojeće institucije, koja ispunjava zahtjeve iz Konvencije, a istovremeno je tijelo sa dovoljnim iskustvom na polju prevencije kršenja i zaštite ljudskih prava osoba sa invaliditetom u BiH, bi olakšalo proces provedbe člana 33 CRPD-a i bilo bi finansijski isplativije. Zbog toga, dužnost nacionalnog mehanizma za nadzor treba preuzeti ovo već postojeće tijelo, čime BiH ne bi morala upostavljati novu instituciju.

Ombudsman Institucija za ljudska prava je nešto između državnog i ne-državnog aktera. Stoga može poslužiti kao posrednička platforma gdje civilno društvo i bh. vlasti mogu razgovarati o pitanju prava osoba s invaliditetom. Institucija može lahko uključiti i predstavnike organizacija koje zastupaju osobe s invaliditetom a i u savjetodvnom svojstvu, predstavnike vlasti. To je način stvaranja dijaloga između javne vlasti i civilnog društva.

Koji je sljedeći korak?

U cilju blagovremene implementacije obaveza, proistakle ratifikacijom CRPD-a, predlažemo da: **Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice** u saradnji sa Institucijom ombudsmana, resornim ministarstvima u BiH i nevladinim sektorom, a posebice organizacijama koje zastupaju osobe sa invaliditetom u BiH, pripremi odgovarajuće zakonsko rješenje o imenovanju Institucije ombudsmana kao nezavisnog okvira za djelovanje, kojem će biti propisani funkcija, nadležnost, nezavisnost i drugi segmenti njegovog rada.

Vijeće ministara BiH u saradnji sa Vijećem za osobe sa invaliditetom razmotri prijedlog zakonskog rješenja, te donese zaključak o istom.

Ministarstvo finansija i trezora u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice bi trebalo da iznađe mogućnosti za obezbjeđenje finansijskih sredstava iz budžeta institucija i međunarodnih obaveza BiH, kako bi Institucija ombudsmana, odnosno Odjel za praćenje prava osoba sa invaliditetom mogao obavljati funkcije nezavisnog mehanizma. Nadalje, bh. vlasti bi morale posegnuti za međunarodnom saradnjom kako bi mehanizmu osigurale primanje javnih sredstva.

Institucija ombudsmana bi trebala izmijeniti svoja pravila postupka definisanja svojih ovlaštenja da promiče i štiti prava osoba sa invaliditetom i nadzire provedbu CRPD-a. Također, prilikom dostavljanja finansijskog plana nadležnom ministarstvu finansija i trezora, Institucija

U aprilu 2012. godine, BiH je imala obavezu da podnese svoj početni izvještaj o provedbi Konvencije UN-ovom odboru za prava osoba s invaliditetom. BiH je propustila aprilski rok, te naknadno joj je odobren produžetak roka, do juna 2012. godine, kada će BiH morati da izvijesti UN-ov odbor o provedbi Konvencije, pa i provedbi obaveze uspostave nezavisnog mehanizma.

bi trebala zahtijevati sredstva za zaposlenje dva dodatna člana u Odjelu – radi osiguranja adekvatnih ljudskih resursa- te dodatna finansijska sredstva za obavljanje dužnosti promicanja i zaštite prava osoba sa invaliditetom te nadziranje provedbe CRPD-a. U tom smislu, Institucija ombudsmana bi trebala razviti strateški plan načina na koji će: promicati prava iz CRPD-a (npr. organizovanjem kampanja podizanja svijesti i javne edukacije), štiti (pored već postojećeg postupka pojedinačnih žalbi i provođenja istraga, ombudsmeni bi npr. trebali pomoći osobama sa invaliditetom da iznesu svoje žalbe pred UN-ov Odbor za prava osoba sa invaliditetom) te kako će nadzirati provedbu Konvencije (kroz ispitivanje usklađenosti bh. zakonodavstva i prakse sa CRPD-om - i ne samo podudaranje sa CRPD-om nego i neke šire implikacije).

Konačno, Institucija ombudsmana treba uključiti: a) osobe sa invaliditetom kao stručnjake i nadzornike, b) predstavnike ministarstava u savjetodavnom svojstvu te c) stručne organizacije koje zastupaju osobe sa invaliditetom kroz memorandum o razumijevanju na temelju otvorenog i transparentnog konkursa.

Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebale lobirati institucije izvršne i zakonodavne vlasti u BiH da što prije uspostave nacionalni nezavisni mehanizam kroz imenovanje Institucije ombudsmana.

Međunarodne organizacije, a pogotovo Misijska OSCE-a i Ured Vijeća Evrope u BiH, bi trebale podržati BiH u procesu uspostavljanja nacionalnog nezavisnog mehanizma.

Institucija Ombudsmana za Ljudska prava BiH	
Promicanje	- Obrazovanje osoba sa invaliditetom o pravima koja proizlaze iz CRPD-a; - Obučavanje i savjetovanje izvršnih, zakonodavnih tijela, nositelja političkih odluka o pravima i obavezama iz CRPD-a te predlaganje novog zakonodavstva i podzakonskih akata; - Poticanje obrazovnih sistema u BiH na integraciju invaliditeta u obrazovanje o ljudskim pravima; - Organizovanje kampanja i drugih aktivnosti u medijima za podizanja svijesti o CRPD-u.
Zaštita	- Obraditi sve pritužbe osoba sa invaliditetom koje su prijavile navodna kršenja prava iz CRPD-a i za vladu napraviti preporuke o usklađivanju sa CRPD-om; - Lobirati u vladi za pružanje pravne pomoći na cijeloj teritoriji BiH, kako bi ljudi sa invaliditetom mogli iznijeti navodna kršenja CRPD-a pred domaće sudove.
Nadzor	- Ispitati postojeće zakone, programe i prakse te izraditi preporuke za njihovu harmonizaciju sa CRPD-om; - Nadzirati i komentirati razvoj novih zakona; - Podnijeti paralelni izvještaj UN-ovom Odboru;

Literatura:

UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, <http://uik.hr/invalidi-konvencija>;

Guthier de Beco, *Article 33(2) of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Another role for National Human Rights Institutions*, [Član 33(2) Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom: *Drugačija uloga nacionalnih institucija za ljudskih prava*] u "Netherlands Quarterly of Human Rights" [tromjesečni časopis o ljudskim pravima Nizozemske], Vol. 29/1, str. 84-106, 2011;

Emina Čerimović, *Društveno konstruisanje identiteta duševno oboljelih*, <http://pulsdemokratije.ba/sadržaj/drustveno-konstruisanje-identiteta-dusevno-oboljelih>.

Strategija djelovanja Institucije ombudsmana za ljudska prava u Bosni i Hercegovini za period 2010-2014, http://www.ombudsmen.gov.ba/materijali/Strategija_2010-2014bh.pdf;

Izveštaj UN-ovog povjerenika za ljudska prava Vijeća Evrope G. Thomasa Hammarberga nakon posjete Bosni i Hercegovini, 27-30. novembra 2010, Vijeće Evrope, *Prava osoba sa invaliditetom*, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1766837>;

Politika u oblasti invalidnosti, http://ic-lotos.org.ba/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=35&Itemid=37;

Odluka o formiranju Vijeća za osobe sa invaliditetom Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 135. sjednici, 19. oktobra 2010. godine;

Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, *Specijalni izvještaj o stanju prava djece sa posebnim potrebama/smetanjama u psihofizičkom razvoju u BiH*, <http://www.ombudsmen.gov.ba/Publikacije.aspx?category=Special Reports>;

Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, *Specijalni izvještaj o pravima osoba sa invaliditetom u BiH*, <http://www.ombudsmen.gov.ba/Publikacije.aspx?category=Special Reports>;

Institucija Ombudsmana za ljudska prava BiH, *Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije Ombudsmana za ljudska prava BiH za 2011. godinu*, <http://www.ombudsmen.gov.ba/Publikacije.aspx?category=Annual Reports>;

Centar za zastupanje prava osoba s mentalnim teškoćama (MDAC), *Gradnja arhitekture za promjenu: Smjernice o članu 33 UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom*, mart 2011. godine, <http://www.mdac.info/en/resources>;

Generalna skupština UN-a, Vijeće za ljudska prava, Deseta sesija, Godišnji izvještaj Visokog povjerenika za ljudska prava i Ureda visokog povjerenika za ljudska prava i Glavnog sekretara, *Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the enhancing awareness and understanding of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities* [Tematska studija Ureda visokog povjerenika za ljudska prava o jačanju svijesti i razumijevanja o UN-ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom], <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/10session/A.HRC.10.48.pdf>.

Emina Ćerimović, pravica i aktivista u ljudskim pravima, diplomirala je pravo na Univerzitetu u Sarajevu. Na Centralnoeuropskom univerzitetu u Budimpešti 2011. godine, stekla je zvanje magistra iz ljudskih prava sa specijalizacijom u pravu Evropske Unije. Odlikovana je za magistarski rad na temu "Spriječiti i kazniti: Genocidnu namjeru", koja je naknadno objavljena od strane akademskog izdavača Lambert, Njemačka. Napisala je veći broj istraživačkih studija o pitanju prava osoba s invaliditetom u Bosni i Hercegovini. Trenutno radi za OSCE Misiju u Bosni i Hercegovini u Odsjeku za zakonodavnu i sudsku reformu.

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijeđenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama.

Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživače i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendiran 81 istraživač.

Sva istraživanja su dostupna na www.soros.org.ba.